

Zenon Ślusarczyk*

Samorząd terytorialny beneficjentem programów SAPARD

Wprowadzenie

Program pomocowy SAPARD miał za zadanie poprawę konkurencyjności obszarów wiejskich nie tylko jako miejsca zamieszkania znacznej części ludności Polski, ale także jako miejsca prowadzenia działalności gospodarczej. W zależności od rodzaju proponowanego przedsięwzięcia, predestynującego do współfinansowania z budżetu SAPARD, o pomoc finansową mogą się ubiegać zarówno rolnicy, jak i jednostki samorządu terytorialnego, tzn. gminy, związki międzygminne oraz powiaty.

Jednym z trzech zasadniczych celów programu SAPARD w Polsce jest „wsparcie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich poprzez rozwój infrastruktury technicznej oraz tworzenie warunków do podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej na wsi (*SAPARD. Program...*, 2004: 35).

Poziom rozwoju infrastruktury wiejskiej jest jednym z podstawowych warunków rozwoju działalności gospodarczej i zmian strukturalnych na obszarach wiejskich. Jeśli jest niski, to automatycznie osłabia to atrakcyjność wsi jako miejsca potencjalnych inwestycji, tworzących m.in. nowe miejsca pracy, zniechęca inwestorów, powoduje stagnację, zamiast przyczyniać się do rozwoju.

Ponadto integracja Polski z UE oznacza także konieczność wdrożenia wielu standardów ochrony środowiska, higieny i jakości produkcji zgodnych z *acquis communautaire*. Działania te mogą być wprowadzone w życie tylko przy odpowiedniej infrastrukturze.

Ponieważ potrzeby inwestycyjne w zakresie poprawy infrastruktury na obszarach wiejskich przekraczają w większości możliwości finansowe samorządów lokalnych, działania te zostały włączone w ramy programu SAPARD. Powstała dzięki temu

* Prof. nadzw. dr hab. Zenon Ślusarczyk, Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi.

możliwość nie tylko zwiększenia skali inwestowania, ale także znacznego przyspieszenia przemian niezbędnych dla rozwoju wsi (zob. więcej Nosowicz, 2002: 10–15).

Artykuł ma na celu udowodnienie tezy, że program SAPARD, który miał za zadanie przygotować polską administrację, rolników, przedsiębiorstwa i jednostki samorządu terytorialnego do sprawnego wykorzystania środków dostępnych dla Polski po przystąpieniu do UE, w tym zakresie bardzo dobrze zrealizował wyznaczone cele.

Jednostki samorządu terytorialnego uprawnione do korzystania z funduszy SAPARD

Z dniem 1 stycznia 1999 roku na mocy odpowiedniej ustawy wprowadzono w Polsce zasadniczy trójstopniowy podział terytorialny państwa. Jego jednostkami stały się gminy, powiaty i województwa. Na mocy tej ustawy powstało 16 nowych, zastępujących dotychczasowe 49, województw, wyłoniono 308 powiatów ziemskich, 64 powiaty grodzkie (miasta) oraz utrzymano 2489 gmin (Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa (Dz.U. 1998, nr 96, poz. 603).

Zgodnie z definicją samorząd terytorialny to wyodrębniony w strukturze państwa, powstały z mocy prawa, związek lokalnego społeczeństwa, powołany do samodzielnego wykonywania administracji państwowej, wyposażony w materialne środki umożliwiające realizację nałożonych nań zadań. Z faktu wyodrębnienia terytorialnego związków samorządowych wynika ich względna niezależność od aparatu państwowego (organów rządowych), a w konsekwencji możliwość kształtowania własnej, wewnętrznej organizacji, wybór organów przedstawicielskich oraz uprawnienia do stanowienia prawa lokalnego w formie statutów lokalnych. Z kolei z faktu wykonywania administracji państwowej wynika możliwość stosowania przezeń władztwa administracyjnego oraz podległość nadzorowi państwa (Chmara, 1999: 245–249).

Najmniejszą jednostką samorządu terytorialnego, jednocześnie najbliższą problemom i potrzebom społeczności lokalnych jest gmina. Jej funkcjonowanie jako podstawowego szczebla samorządu terytorialnego reaktywowano w Polsce w 1990 roku. Utworzono wówczas gminy o charakterze wiejskim, miejskim i mieszanym.

Jedną z podstawowych zasad systemu samorządu terytorialnego w Polsce jest zasada subsydiarności (pomocniczości), o czym mówią art. 163 i art. 164, ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Oznacza ona jak najszerszy zakres działania samorządu terytorialnego, który wykonuje zadania publiczne, o ile nie są one zastrzeżone normą konstytucyjną lub ustawą dla organów innych władz publicznych. Priorytet w ich realizacji wśród jednostek samorządu terytorialnego ma gmina (Jaroszyńska, 2003: 109).

Do gmin, związków międzygminnych, a także częściowo powiatów skierowano środki finansowe programu SAPARD w ramach Działania 3: Rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich oraz (częściowo) Działania 4: Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich.

Działanie 3 ma na celu zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej obszarów wiejskich, zapewnienie mieszkańcom wsi odpowiedniego standardu życia oraz zapewnienie warunków do wdrażania *acquis communautaire*. Faktycznymi beneficjentami pomocy są mieszkańcy i przedsiębiorcy lokalnych środowisk. Działanie 3 podzielono na pięć schematów. Ich nazwy odzwierciedlają wspierane przedsięwzięcia:

- 3.1. Zaopatrzenie gospodarstw wiejskich w wodę wraz z uzdatnianiem,
- 3.2. Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków komunalnych,
- 3.3. Gospodarka odpadami stałymi,
- 3.4. Drogi gminne i powiatowe na obszarach wiejskich,
- 3.5. Zaopatrzenie w energię.

Wspierane inwestycje muszą być zgodne ze strategią rozwoju województwa, na obszarze którego są przeprowadzane. Przy wyborze projektów do realizacji dzięki wykorzystaniu współfinansowania z programu SAPARD preferowano te zlokalizowane w gminach mniej zamożnych, o niskich dochodach na jednego mieszkańca i dużym bezrobociu. Brano pod uwagę także niski koszt inwestycji na potencjalnego użytkownika końcowego, skalę korzyści inwestycji – preferowano działania przeznaczone dla wielu odbiorców i realizowane przez związki międzygminne oraz stopień finansowania z funduszy zgromadzonych przez beneficjenta – preferowany jak najwyższy. Duże znaczenie miał także wpływ planowanych inwestycji na uatrakcyjnienie obszaru objętego projektem oraz na tworzenie nowych miejsc pracy.

Pod względem geograficznym Działanie 3 obejmuje cały kraj poza miastami powyżej 7000 mieszkańców. Przewidywany poziom wsparcia dla każdego schematu w tym działaniu jest zróżnicowany i wynosi od 420 tys. zł na inwestycje z zakresu Schematu 3.5. Zaopatrzenie w energię do 1700 tys. zł na inwestycje z zakresu Schematu 3.2. Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków komunalnych. Stawki te przy inwestycjach prowadzonych przez związki międzygminne zostają odpowiednio pomnożone przez liczbę gmin tworzących dany związek (*SAPARD. Program...*, 2004: 48).

We wszystkich schematach finansowaniem objęte są również koszty ogólne, czyli koszty honorariów architektów, inżynierów oraz konsultantów, opłat sądowych, studiów wykonalności, nabycia patentów oraz licencji, dotyczące przygotowania lub realizacji danego projektu, bezpośrednio odnoszące się do Działania 3. Koszty te mogą być finansowane do wysokości 12% całkowitych kosztów kwalifikowanych projektu.

W ramach inwestycji w Schemacie 3.1. pomoc finansowa może być przeznaczona na budowę lub rozbudowę:

- ujęć wody z rurociągami doprowadzającymi wodę z ujęcia do stacji uzdatniania wody i stacji uzdatniania wody z siecią wodociągową i przyłączami oraz innych obiektów z tym związanych;
- sieci wodociągowej z przyłączami i innych obiektów z tym związanych pod warunkiem istnienia funkcjonującego źródła zaopatrzenia w wodę tego wodociągu;

- ujęcia wody z rurociągami doprowadzającego wodę z ujęcia do stacji uzdatniania wody pod warunkiem istnienia sieci wodociągowej z przyłączami (*Informacja dla zainteresowanych...*, 2002: 4).

Podstawowym celem tego działania jest zwiększenie liczby gospodarstw wiejskich zaopatrzonych w wystarczającą ilość wody o odpowiedniej jakości. W przypadku inwestycji z zakresu zagrodowych urządzeń wodnych poza środkami finansowymi programu SAPARD i środkami własnymi, pochodzącymi z budżetu jednostek samorządu terytorialnego, wymagany jest także wkład własny mieszkańców wynoszący minimalnie 10% całkowitych kosztów projektu.

Poza podstawowymi kryteriami wyboru projektów dla inwestycji w ramach Schematu 3.1. przewidziano kilka kryteriów dodatkowych. Preferowane są przedsięwzięcia zlokalizowane na terenach gmin o małej ilości wodociągów, charakteryzujących się brakiem źródeł wody, ponadto łączące budowę wodociągu i kanalizacji.

Celem Schematu 3.2. jest poprawa warunków sanitarnych i higienicznych wsi poprzez zwiększenie liczby gospodarstw wiejskich objętych systemem zagospodarowania ścieków komunalnych.

Pomoc finansowa przyznawana jest na inwestycje związane z odprowadzaniem i oczyszczaniem ścieków, w tym na systemy kanalizacji ściekowej i zagrodowej wraz z oczyszczalniami ścieków.

Podobnie jak w przypadku sieci wodociągowej przy inwestycjach z zakresu zagrodowych oczyszczalni ścieków i systemów kanalizacyjnych wymagany jest wkład własny mieszkańców, u których inwestycje te będą realizowane, w wysokości do 10% całkowitych zakwalifikowanych kosztów realizacji projektu. Pomocą finansową programu SAPARD mogą być objęte tylko takie zagrodowe oczyszczalnie ścieków przy rozproszonej zabudowie, gdzie budowa sieci kanalizacyjnej nie ma technicznego i ekonomicznego uzasadnienia.

Dodatkowe kryteria przy wyborze projektów przeznaczonych do współfinansowania w ramach tego schematu to lokalizacja inwestycji w gminie o dużym stopniu zwodociągowania (powyżej średniej krajowej) oraz połączenie budowy wodociągu i kanalizacji. Ponadto preferowane są projekty zlokalizowane w gminach, na terenie których znajdują się obszary chronione, tzn. obszary parków narodowych i krajobrazowych oraz rezerваты przyrody.

W ramach Schematu 3.3. beneficjenci mogą uzyskać pomoc na:

- budowę, modernizację i rekultywację składowisk odpadów stałych;
- budowę specjalnych miejsc utylizacji opakowań i niezużytych środków ochrony roślin (*Informacja dla zainteresowanych...*, 2002: 6).

Celem działań w tym schemacie jest zwiększenie liczby gospodarstw wiejskich objętych systemem zagospodarowania odpadów. Jednym z podstawowych warunków przyznania dotacji dla Schematu 3.3. jest „stworzenie kompleksowego systemu zagospodarowania odpadów obejmującego m.in. odbiór posegregowanych odpadów od mieszkańców, odzyskiwanie surowców wtórnych, recyklingu, kompostowania odpadów organicznych itp.” (Janus-Hibner, Pastusiak, 2004: 34).

Dodatkowym kryterium przy wyborze projektów realizowanych ze środków programu SAPARD jest lokalizacja inwestycji w gminach, w obrębie których znajdują się obszary chronione (podobnie jak w Schemacie 3.2.).

Gminy oraz powiaty mogą się ponadto ubiegać o pomoc finansową na budowę dróg gminnych i powiatowych na obszarach wiejskich w ramach Schematu 3.4. Celem tego schematu jest poprawa lokalnej sieci komunikacyjnej. Zakres udzielanej w ramach funduszu SAPARD pomocy obejmuje:

- budowę i modernizację dróg gminnych i powiatowych o nawierzchniach twardej ulepszonej;
- budowę dróg dojazdowych do gruntów rolnych o nawierzchni gruntowej i twardej nieulepszonej.

W tym schemacie nie jest możliwe finansowanie wydatków związanych z kosztami bieżącymi utrzymania dróg. Natomiast w przypadku inwestycji w ramach budowy dróg dojazdowych do gruntów rolnych wymagany jest wkład własny rolników, których grunty rolne uzyskają połączenie z siecią dróg publicznych w wysokości od 10% do 50% całkowitych zakwalifikowanych kosztów realizacji projektu.

Gminy i powiaty mogą uzyskać dotacje w ramach tego schematu po spełnieniu szeregu warunków, przede wszystkim utrzymania integralności sieci dróg. Ponadto pomocą finansową może być objęty odcinek drogi nie krótszy niż 500 m, której szerokość jezdni nie będzie większa niż 6 m. W przypadku dróg dojazdowych do gruntów rolnych droga musi prowadzić do minimum czterech gospodarstw (Janus-Hibner, Pastusiak, 2004: 34).

Przy wyborze projektów brany jest pod uwagę „przewidywany stopień wzrostu przewozów towarowych i osobowych w odniesieniu do aktualnego obciążenia i stanu istniejących dróg”, a także „uwzględnienie lokalnych potrzeb związanych z poprawą struktury gospodarstw i rozłogu pól (scalanie gruntów), tak aby drogi utwardzone nie były w przyszłości przeszkodą w tych działaniach” (Skórnicki, 2000: 28 i nast.).

Celem inwestycji objętych dotacjami w ramach Schematu 3.5. jest zwiększenie jakości i efektywności dostaw energii. Pomoc finansowa może być przekazywana na następujące inwestycje:

- budowę i modernizację sieci energetycznej (reelektryfikacja);
- wykorzystanie lokalnych odnawialnych źródeł energii, takich jak energia wiatrowa, wodna, geotermiczna, słoneczna i uzyskiwana z wykorzystania biomasy, w tym ze spalania słomy, drewna odpadowego oraz biogazu (*Informacja dla zainteresowanych...*, 2002: 7).

W tym schemacie preferowane są przede wszystkim projekty zlokalizowane w gminach, w których występuje deficyt energii lub mocy w sieci energetycznej, a także wykorzystujące lokalne zasoby odnawialnych źródeł energii.

Zgodnie z programem operacyjnym SAPARD gminy mogą także starać się o współfinansowanie inwestycji służących poprawie dostępności usług telekomunikacyjnych na obszarach wiejskich m.in. przez zwiększenie liczby abonentów telefonicznych oraz dostępności Internetu, przez zwiększenie liczby łączy internetowych.

Wysokość dotacji przeznaczonych na dotowanie inwestycji realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego będzie wynosiła do 50% zakwalifikowanych kosztów inwestycji przy możliwości podwyższenia dotacji do 75% zgodnie z obowiązującym w tym zakresie polskim prawem (zmniejszenie maksymalnych limitów zależeć będzie od popytu na środki). Górna wysokość dotacji to 100 tys. euro (Skórnicki, 2000: 29).

Priorytetowo traktowane są tutaj projekty zlokalizowane w gminach, w których liczba abonentów telefonii stacjonarnej na 100 mieszkańców jest niższa niż średnia krajowa dla obszarów wiejskich.

Gminy i związki międzygminne mogą także uzyskać pomoc finansową w ramach Działania 4, w Schemacie 4.3. Publiczna infrastruktura turystyczna na obszarach wiejskich. Wspierane są inwestycje służące budowie lub remontowi elementów publicznej infrastruktury turystycznej oraz organizacji i tworzeniu infrastruktury komunikacji lokalnej na potrzeby ruchu turystycznego, m.in. ścieżki rowerowe, szlaki piesze, parkingi, urządzenia sanitarne itp., urządzenia rekreacyjno-sortowe, obiekty kultury i dziedzictwa narodowego, turystyki, wypoczynku i kultury fizycznej, tarasy widokowe, mola itp. Dotacje mogą otrzymać także projekty budowy systemu informacji turystycznej o gminach.

Pomoc finansowa przyznawana w ramach tego schematu wynosi do 50% kosztów kwalifikowanych przedsięwzięcia i nie może przekroczyć 130 tys. zł (lub odpowiednio – wielokrotność tej sumy dla związków międzygminnych).

Przy selekcji projektów Agencja SAPARD kierowała się przede wszystkim oceną, czy planowane przedsięwzięcie przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności turystycznej gminy, na której terenie będzie realizowane. Preferowane są inwestycje zlokalizowane w gminach uznanych za szczególnie atrakcyjne turystycznie, a operujące jednocześnie małą (niewystarczającą, niższą niż 500) liczbą miejsc noclegowych.

Jednostki samorządu terytorialnego mogły także ubiegać się o dofinansowanie w ramach Działania 6. Szkolenia zawodowe. Władze samorządowe w tym wypadku były jednym z szeregu beneficjentów końcowych. Natomiast beneficjenci ostateczni tego działania to rolnicy. Przedsięwzięcia przeprowadzane w tym zakresie mają na celu przede wszystkim promowanie rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich przez wzmacnianie kapitału ludzkiego oraz zwiększenie umiejętności i wiedzy rolników podejmujących dodatkowe działania gospodarcze poza rolnictwem lub prowadzących rentowne gospodarstwa rolne, leśne bądź rybne.

Program SAPARD miał przygotować polską administrację, a przede wszystkim podmioty korzystające z niego, do wykorzystania znacznie większej pomocy dostępnej w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności po wejściu Polski do UE. Doskonale z tym zadaniem poradziły sobie jednostki samorządu terytorialnego.

Już w pierwszym okresie funkcjonowania programu SAPARD w Polsce zdecydowanie największym zainteresowaniem cieszyło się Działanie 3: Rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich. Przyczyny tego należy upatrywać w charakterze

beneficjentów tego działania. Jednostki samorządu terytorialnego, bo o nich mowa, mają kilka ważnych cech, które jednocześnie w perspektywie wykorzystania funduszy unijnych stają się argumentami przemawiającymi za zdecydowaniem na ich korzyść:

- mają w miarę stabilne i pewne źródła dochodów,
- posiadają relatywnie dobre zaplecze kadrowe,
- posiadają duże doświadczenie w przygotowywaniu inwestycji,
- mogły poczekać na uruchomienie programu SAPARD (2,5 roku) w przeciwieństwie do podmiotów gospodarczych i rolników (Działania 1 i 2), dla których oczekiwanie mogło oznaczać utratę pozycji na rynku.

Duża aktywność polskich samorządów w zgłaszaniu projektów wynika (także) z nabytych doświadczeń w ramach realizacji projektów z unijnego programu PHARE. Ponadto gminy mają niewiele innych możliwości taniego finansowania swoich inwestycji poza uczestnictwem w SAPARD (Przybylski, 2002).

Do 25 października 2002 roku gminy złożyły 2032 wniosków o płatności w ramach programu SAPARD na kwotę 1127,2 mln zł. Z tej ogólnej liczby największą liczbę wniosków dotyczyło inwestycji drogowych (Schemat 3.4.) – 897, odprowadzania i oczyszczania ścieków (Schemat 3.2.) – 651 i zaopatrzenia gospodarstw wiejskich w wodę (Schemat 3.1.) – 444. Natomiast najmniej planowanych inwestycji dotyczyło gospodarki odpadami stałymi (Schemat 3.3.) – 140 i zaopatrzenia w energię (Schemat 3.5.) – 23 wnioski.

Po rozpatrzeniu wszystkich wniosków złożonych przez gminy okazało się, że przekroczyły o 63% limit środków przyznanych tej grupie beneficjentów. W związku z powyższym na wniosek ministra rolnictwa Zespół – Komitet ds. Monitorowania Programu SAPARD podjął 5 listopada 2002 roku uchwałę umożliwiającą przesunięcie środków finansowych pomiędzy działaniami programu SAPARD.

Kwota 47 349 252 euro (35 511 939 euro ze środków UE + 11 837 313 euro ze środków krajowych) została przesunięta z Działania 1, w którym pozostały niewykorzystane środki, na Działanie 3 – zgodnie z klauzulą zawartą w programie, dopuszczającą zwiększenie środków na dane działanie o 10% łącznej kwoty przewidzianej pierwotnie na to działanie na lata 2000–2006. Kwota przypadająca na Działanie 3 w ramach RUF 2000 i 2001 zwiększyła się z 187 827 131 euro do 235 176 386 euro (Milewska, Kowalczyk, 2002).

Bardzo sprawnie przebiegała także realizacja inwestycji objętych Działaniem 3. Do 31 października 2004 roku zakończono 66,66% jego zadań (Pomajda, 2004: 11).

Według danych MRiRW oraz ARiMR na dzień 31 grudnia 2005 roku w ramach Działania 3 na terenie całej Polski jednostki samorządu terytorialnego złożyły łącznie 6230 wniosków. Największą popularnością cieszyły się inwestycje współfinansowane w ramach Schematu 3.4. – 2989 oraz Schematu 3.2. – 1869 wniosków. Natomiast w ramach Działania 4, Schematu 4.3. złożono 678 wniosków.

Spośród tej ogólnej liczby 6230 wniosków w ramach Działania 3 zawarto 4493 umowy z beneficjentami programu SAPARD, a na dzień 31 grudnia 2005 roku zrealizowano płatności wobec 4564 beneficjentów tego działania.

Przyjmowanie wniosków o pomoc finansową z programu SAPARD dla wszystkich działań zakończono ostatecznie 20 lutego 2004 roku. Do ARiMR wpłynęło łącznie 31 098 wniosków, w tym ponad 16 000 w 2004 roku. Najwięcej wniosków (ponad 15 000) dotyczyło Działania 2, czyli inwestycji w gospodarstwach rolnych. Porównując liczbę wniosków do powierzchni użytków rolnych, najlepszy wskaźnik osiągnięto w województwach świętokrzyskim (3,65 wniosku na 1000 ha) i małopolskim (3,28). Średnia krajowa wyniosła 2,09. Najwięcej było zainteresowanych uzyskaniem dotacji na modernizację sektora rolno-spożywczego, przodowali tu przedsiębiorcy z województwa warmińsko-mazurskiego i Podlasia. Każda gmina lub powiat złożyły średnio 2,2 wniosku o dofinansowanie na rozwój i poprawę infrastruktury obszarów wiejskich. Najwięcej wniosków wpłynęło z województw: świętokrzyskiego, podkarpackiego, podlaskiego i małopolskiego.

Pod względem regionalnym najwięcej wniosków (z ogólnej liczby 31 098) złożono w województwach: mazowieckim – 5136, wielkopolskim – 3701 i lubelskim – 2718. Najmniejsze zainteresowanie środkami pomocowymi wykazały natomiast województwa: opolskie – 654, lubuskie – 669 i zachodniopomorskie – 833 złożone wnioski.

Z analizy wykorzystania środków programu SAPARD w Polsce wynika, że największym powodzeniem cieszyło się Działanie 2, skierowane do rolników i wspierające inwestycje w gospodarstwach rolnych. Spośród ogółu 31 098 złożonych wniosków 50% dotyczyło tego działania. W tym działaniu, jak też w pozostałych, występowało znaczne zróżnicowanie między województwami, podregionami, zarówno w bezwzględnej liczbie wniosków, jak też ich relacji do liczby potencjalnych beneficjentów.

Liczba złożonych wniosków nie odzwierciedla bezpośrednio liczby wykonanych inwestycji. Każdy wniosek musiał przejść długą i skomplikowaną drogę, weryfikującą jego poprawność i zasadność.

Kontraktację środków finansowych z programu SAPARD zakończono 30 września 2004 roku. Według danych ARiMR do tego dnia Agencja zawarła 24 431 umów o pomoc finansową na łączną kwotę 4803 mln złotych (*Komunikat w sprawie...*, 2004: 1).

Polska podpisała z Komisją Europejską cztery Roczne Umowy Finansowe na lata 2000–2003 na łączną kwotę 709 409 786 euro, która wraz ze środkami krajowymi przeznaczonymi na współfinansowanie projektów realizowanych w ramach SAPARD wzrosła do 945 812 740 euro.

Ponadto Komisja Europejska wyraziła zgodę na finansowanie działań w programie SAPARD dodatkową kwotą w wysokości 140 mln euro środków w ramach PROW, z czego 105 mln euro ze środków UE i 35 mln euro ze współfinansowania krajowego. Powyższa kwota umożliwiła zawarcie umów dla wszystkich pozytywnie ocenianych projektów w ramach Działania 1, 2 i 4. Środki te nie pozwoliły jednak na zawarcie umów dla wszystkich pozytywnie zaopiniowanych projektów w Działaniu 3, szczególnie wobec faktu, że gminy i powiaty złożyły ich w 2003 roku dwa razy więcej niż w pierwszej turze. W związku z tym MRiRW po dokonaniu stosownych

uzgodnień zwiększyło dostępną w Działaniu 3 kwotę do ok. 2 mld złotych, co pozwoliło na sfinansowanie w skali kraju ok. 80% pozytywnie ocenionych inwestycji (*Informacja o stanie...*, 2006: 5).

Na dofinansowanie inwestycji w ramach Działań 1, 2, 3 i 4 programu SAPARD ze środków RUF 2000–2003, wyżej wymienionych środków PROW oraz odsetek przeznaczono łącznie 4 842 687 527 zł, z czego:

- na Działanie 1 – 1 798 872 683,65 zł,
- na Działanie 2 – 661 417 568,22 zł,
- na Działanie 3 – 2 034 032 698,00 zł,
- na Działanie 4 – 438 364 577,13 zł.

Według danych ARiMR na dzień 28 lutego 2006 roku wykorzystanie tych środków przedstawia się następująco:

- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa zawarła 2441 umów o udzielenie pomocy finansowej z programu SAPARD na łączną kwotę 4 769 597 147,26 zł, co stanowi 98,49% łącznego limitu przyznanych środków.
- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa dokonała 21 931 płatności na rzecz beneficjentów na łączną kwotę 4 015 350 518,98 zł, co stanowi 82,92% łącznego limitu przyznanych środków.
- W ramach Działania 6: Szkolenia zawodowe zakończono realizację 10 projektów szkoleniowych, a od sierpnia 2005 roku wdrażane są kolejne 4. Do tej pory przeszkolono ponad 9 tys. rolników.
- W ramach Działania 7: Pomoc techniczna zrealizowano seminaria i konferencje dla potencjalnych beneficjentów Działań 1, 2, 3 i 4 programu SAPARD, w których uczestniczyło ponad 8 tys. osób. Konferencje te dotyczyły m.in. promocji i informacji o możliwości i zakresie wsparcia w ramach programu. Zrealizowano również średniookresową ocenę programu SAPARD (*Dokument MRiMR*, 2006: 1–6).

Podsumowanie

Program SAPARD miał za zadanie przygotować polską administrację, rolników, przedsiębiorstwa i jednostki samorządu terytorialnego do sprawnego wykorzystania środków dostępnych dla Polski po przystąpieniu do UE. I w tym zakresie bardzo dobrze zrealizował wyznaczone cele. Ponadto przeprowadzone inwestycje znacznie ułatwiły włączenie polskiego rolnictwa w system WPR i polityki strukturalnej.

Realny sprawdzian tego, jak Polska wykorzystwała program SAPARD, następował w kolejnych latach poprzez rozdysponowanie środków przyznanych nam w budżecie UE na lata 2007–2013.

Bibliografia

- Chmara M. (red.) (1999), *Leksykon samorządu terytorialnego*, Oficyna Wydawnicza Graf-Punkt, Warszawa.
- Dokument MRiMR* (2006), Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich z dnia 7 marca 2006 r.
- Informacja dla zainteresowanych uczestnictwem w Programie SAPARD. Działanie 3 – Rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich* (2002), Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Warszawa.
- Janus-Hibner M., Pastusiak M. (2002), *Programy pomocowe w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem małych i średnich przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Ce-DeWu, Warszawa.
- Jaroszyńska K. (2003), *Wybrane aspekty prawne funkcjonowania gminy na rynku finansowym*, „Problemy Integracji Europejskiej”, t. 3.
- Komunikat w sprawie zakończenia zawierania umów w Programie SAPARD* (2004), MRiRW, Warszawa.
- Milewska M., Kowalczyk S. (2002), *Agencja modernizuje wieś*, „Nowe Życie Gospodarcze”, nr 24.
- Nosowicz S. (red.) (2002), *Programy pomocy dla rolnictwa 1990–2002. Wsparcie Unii Europejskiej dla przemian w sektorze rolno-żywnościowym i w obszarach wiejskich w Polsce w okresie przedakcesyjnym*, Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa, Warszawa.
- Pomajda W. (2004), *Absorpcja funduszy unijnych przez polskie rolnictwo*, [w:] J. Sikorski (red.), *Fundusze unijne dla polskiego rolnictwa*, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce.
- Przybylski M. (2002), *SAPARD. Rolnicy i przedsiębiorcy nie korzystają z programu. Można zdobyć łatwiejsze pieniądze*, „Rzeczpospolita” z 18.09.2002.
- SAPARD. Program operacyjny dla Polski* (2004), MRiRW, Warszawa, wersja z 5.11.2004.
- Skórnicki H. (2000), *Fundusze przedakcesyjne SAPARD*, FAPA, Warszawa.
- Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa, Dz.U. 1998, nr 96, poz. 603.

Summary**Local government beneficiaries of SAPARD programs**

The article aims to prove the thesis that the SAPARD program, which was supposed to prepare the Polish administration, farmers, enterprises and local government units to make good use of the resources available to Poland after joining the EU, realized its objectives. The real test of how Poland used SAPARD was followed in subsequent years by distribution of funds allocated to Poland in the EU budget for 2007–2013.

Keywords: local government, SAPARD, assistance programs, activities, applications

Słowa kluczowe: samorząd terytorialny, SAPARD, programy pomocowe, działania, wnioski